

zij worden op telkens andere wijze tot uitdrukking gebracht."

Ik heb de indruk dat er tegenwoordig wel erg hard getamboereerd wordt op de verschillen tussen de culturen.

"Dat vind ik niet. In de filosofie en de opvoeding heeft men te lang gedacht dat iedereen dezelfde waarden koesterde en dat alles universeel was. Je moet het bijzondere van een cultuur goed leren begrijpen.

Als je weet wat een tafel is voor een Japanner, weet je al heel wat. Alles aan dat Japanse tafeltje hier in mijn huis, zoals de vogels die er op te zien zijn, heeft een betekenis. Het is eenzelfde tafel als een Nederlandse tafel, maar toch weer anders.

"Er is nog een tweede punt: de creativiteit of inventiviteit van sommige culturen is heel moeilijk te ontdekken. Ze maken de indruk heel statisch te zijn. Wanneer is een Japanner creatief? Dat is haast niet te ontdekken. Ze buigen allemaal op dezelfde manier en degene die ietsje lager staat in de maatschappelijke hiërarchie, houdt het eerste op. Allemaal rituelen om alles zo stabiel en statisch mogelijk te laten verlopen. En toch zit er creativiteit in. Als er geen creativiteit is, is er geen vooruitgang en wetenschap mogelijk."

Is de westerse cultuur meer dan andere culturen op creativiteit en vernieuwing gericht?

"Ik weet dat niet. Moeilijke vraag. Daarvoor ken ik de niet-westerse culturen niet goed genoeg. Het creatieve is in een andere cultuur veel moeilijker waar te nemen. Die kammetjes die daar aan de muur hangen, daarvan weet ik niet exact in hoeverre ze traditioneel zijn. Iemand die afkomstig is uit zo'n cultuur zal misschien zeggen: daar zit toch iets aparts en origineels in. Dat kunnen kleine dingetjes zijn die ik niet opmerk."

Daarbij komt dat sommige culturen een snelle ontwikkeling kunnen doormaken, maar vervolgens zo statisch worden dat ze daaraan ten onder gaan. Men zegt wel dat de cultuur van de Inca's tot de hoogste van de wereldgeschiedenis heeft behoord. Maar die cultuur stond niet open voor bedreigingen van buitenaf. Ze zagen mannen op paarden - de Spanjaarden -, en dat konden ze niet plaatsen, waardoor ze nalieten zich te verzetten. Tot creativiteit behoort dat je uitdagingen van buitenaf onderkent, ze toelaat, en probeert nieuwe antwoorden en oplossingen te vinden. Bijvoorbeeld de ontdekking van penicilline als creatief antwoord op een maatschappelijk probleem. Je moet in het ongewone iets zien waarvan je profijt kunt trekken."

Het is bijna een evolutionair principe, een kwestie van natuurlijke selectie; wie het best is opgewassen tegen de omstandigheden, overleeft.

"Ik weet niet of je het een *survival of the fittest* kunt noemen. Het hoeft niet per se de sterkste te zijn die overblijft. Het gaat veeleer om het vermogen een zwakte te kunnen omsmeden tot iets positiefs."

Als culturen zo van elkaar verschillen, en je alles wat er gebeurt in een culturele context moet begrijpen, betekent dat eigenlijk ook niet dat er geen wederzijdse kritiek meer mogelijk is?

"Dat is een standpunt dat ik betwist. Het is inderdaad min of meer de consequentie van het postmoderne denken waarin het bestaan van universele waarden wordt ontkend. Als dat waar zou zijn, is dat niet alleen jammer voor die andere cultuur, maar ook voor ons zelf. Wij hebben de kritiek van anderen ook nodig. Een cultuur kan zich pas ontwikkelen als er kritische uitdagingen zijn. Die uitdagingen zijn er zeker in de interactie van culturen.

"Ik ken een universitair gevormd iemand in Afrika die altijd tegen mij zegt: als je de strijd wilt aanbinden tegen het analfabetisme, moet je de mensen niet alleen op een technische manier lezen en schrijven leren. Je moet ze leren dat achter de woorden die je gebruikt, bepaalde waarden schuilgaan. Op die manier kan er een wisselwerking ontstaan en kunnen zij kritiek hebben op jouw waarden en normen, die je zelf volstrekt vanzelfsprekend vindt."

Wat onderscheidt gerechtvaardigde kritiek van eurocentrisme?

"Eurocentrisme wil zeggen dat je een andere cultuur vanuit Europa beoordeelt. Van oudsher is het zo dat je de eigen cultuur niet bekritiseert. Het onvermogen om de eigen gewoonten ter discussie te stellen, kan tot vreemde situaties leiden. Zo brachten de heren van de Verenigde Oostindische Compagnie eens een bezoek aan Djokja. Ze werden een ontvangstruimte binnengelaten en wachtten daar tot de sultan binnenkwam. Toen dat gebeurde, stonden ze allemaal eerbiedig op. De sultan werd vervolgens ontzettend boos, want hij verlangde juist dat de mensen hurkten. Gelukkig had de sultan een adviseur die al enige ervaring had met de barbaren uit Nederland en die legde uit dat dit hun manier was om eerbied te tonen. Het liep toch nog goed af, maar ze hadden misschien ook onthoofd kunnen worden."

De waardering van het leven, op dat terrein kunnen ook grote culturele verschillen bestaan. In de hindoe-traditie is het leven, zelfs dat van vliegen, altijd heilig. Discussie over kwesties als abortus en euthanasie is volstrekt uitgesloten. Wij redeneren daarentegen precies andersom: spreken over het leven als zodanig is veel te abstract. Wij beperken dat tot menselijk leven. Bovendien vinden we dat de mogelijkheden van de medische technologie niet altijd doorslaggevend moeten zijn inzake de voortzetting van het menselijk leven. Daar heb je twee uiteenlopende standpunten."

"In onze eigen cultuur hebben we een aantal enorme klappen opgelopen. En op het moment dat je denkt dat Auschwitz definitief voorbij is, gebeuren er vergelijkbare dingen in ex-Joegoslavië."
